

УДК 331.5

Гетьманенко Ю. О.

РОЛЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ У ВИРІШЕННІ ПРОБЛЕМИ БЕЗРОБІТТЯ МОЛОДІ

На сьогодні потреби суспільства в працівниках певних професій і спеціальностей і професійні наміри незайнятої молоді часто не збігаються. В наслідок цього на ринку праці дефіцит працівників багатьох професій та спеціальностей має місце поряд із наявністю певної кількості фахівців, на яких немає попиту. Недостатня поінформованість випускників загальноосвітніх навчальних закладів та їх батьків про стан ринку праці, перспективи розвитку економіки та навчальні заклади призводить до прийняття помилкових рішень щодо вибору майбутньої професії, що, в свою чергу, спричиняє безробіття серед молоді. Саме тому дослідження ролі професійної орієнтації у вирішенні проблеми безробіття молоді набуває надзвичайної актуальності.

Соціально-економічні аспекти праці й зайнятості, зовнішніх трудових міграцій в межах національного, регіональних та локальних ринків праці досліджуються Д. Богинею, Н. Гаркавенко, О. Грішнвою, І. Гнибіденко [1], Д. Закатновим [2], А. Колот [3], О. Корчевною, О. Кир'яною, Е. Лібановою, О. Стефанишиним, Ю. Маршавіним [4], Н. Ортіковою [5] та багатьма іншими вітчизняними науковцями.

Мета статті – дослідження ролі професійної орієнтації у вирішенні проблеми безробіття молоді.

Політика спрямована на подолання молодіжного безробіття є стратегічним напрямком державної політики в більшості розвинутих країн. Вирішення проблеми безробіття молоді має велике значення з точки зору реалізації трудового потенціалу і є важливою умовою економічного зростання. За оцінками Міжнародної організації праці, якби рівень молодіжного безробіття в усьому світі вдалося знизити удвічі і тим самим привести його у відповідність до рівня безробіття серед дорослих, то світовий ВВП зріс би на 2,2–3,5 трлн дол. США в цінах 2003 року, або на 4,4–7 % [6].

Виходячи з цього, необхідним є розгляд тенденцій українського молодіжного ринку праці, а саме – дослідження проблеми безробіття молоді та основних причин його виникнення.

За даними Державної служби зайнятості України, кількість безробітної молоді складає третину від загальної кількості зареєстрованих безробітних у 2009 році (355 тис. осіб) [7]. У віковій групі 15–24 роки в Україні спостерігається найвищий рівень безробіття (табл. 1).

Таблиця 1

Рівень безробіття населення (за методологією МОП) за віковими групами у 2005–2009 рр.
(у % до кількості економічно активного населенні відповідного віку)

Рік	Всього	У тому числі за віковими групами, років						Працездатного віку
		15–24	25–29	30–39	40–49	50–59	60–70	
2005	7,2	14,9	7,6	6,7	6,5	4,9	0,3	7,8
2006	6,8	14,1	7,3	6,2	6,0	4,7	0,1	7,4
2007	6,4	12,5	6,9	5,8	5,7	4,7	0	6,9
2008	6,4	13,3	7,0	5,3	6,1	4,0	0	6,9
2009	8,8	17,8	10,4	8,2	8,0	5,8	0,1	9,6

За останні три роки він зріс з 12,5 % у 2007 році до 17,8 % у 2009 році [8]. Співвідношення між рівнями молодіжного і «дорослого» безробіття становило 2,7, що свідчить про

низьку конкурентоспроможність молоді на ринку праці. Причинами цього є: невдалий початок трудового життя, недостатня мобільність, потреба додаткових витрат на спеціальну підготовку, та перш за все недостатня профорієнтація.

Слід також зазначити, що подібна тенденція спостерігається і в країнах Європи. Рівень безробіття у віковій групі 15–24 роки за останні роки виріс майже на 4 % і склав 19,6 % у 2009 році [6] (рис. 1).

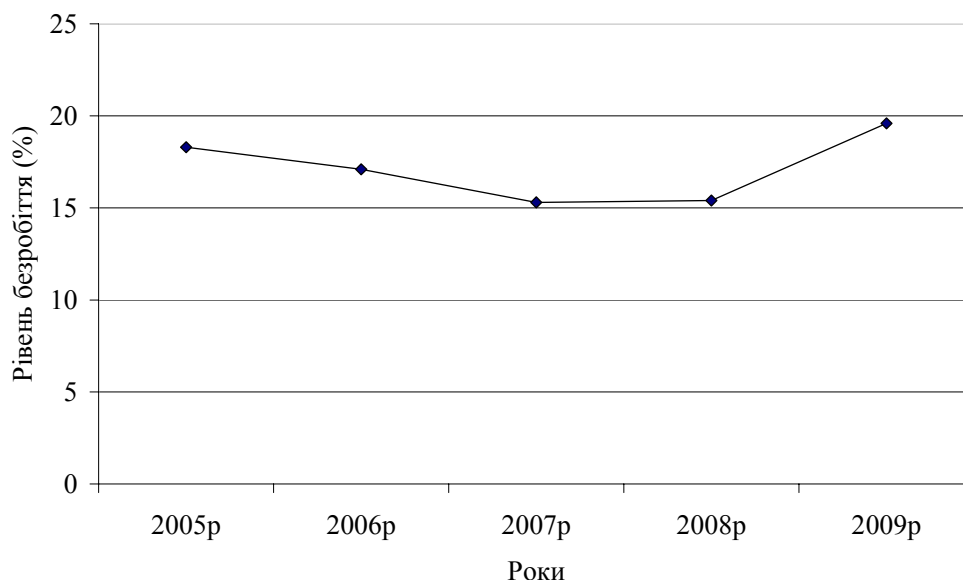

Рис. 1. Рівень безробіття у країнах Європейського Союзу (27 країн) у віці до 25 років в динаміці 2005–2009 рр.

Незважаючи на те, що ситуація на українському ринку праці, в цілому, поступово стабілізується і спостерігаються тенденції її поліпшення, залишається актуальним питання працевлаштування молодих людей без досвіду роботи, зокрема, випускників навчальних закладів (табл. 2).

Таблиця 2

Безробітне населення за причинами незайнятості у 2005–2009 рр. [7]

Рік	Безробітне населення у віці 15-70 років, усього, тис. осіб	За причинами незайнятості (%):					
		вивільнені з економічних причин	звільнені за власним бажанням	не працевлаштовані після закінчення загальноосвітніх та ВНЗ I-IV рівнів акредитації	звільнені за станом здоров'я	звільнені у зв'язку з закінченням строку контракту	інші причини безробіття
2005	1600,8	31,3	35,1	16,3	1,7	7,7	7,9
2006	1515,0	30,0	37,4	17,0	1,2	10,3	4,1
2007	1417,6	28,9	38,2	17,4	0,8	10,3	4,4
2008	1425,1	28,1	38,6	18,3	0,7	10,9	3,4
2009	1958,8	45,5	27,0	14,1	0,7	9,0	3,7

Виходячи з даних наведених у табл. 2, слід відзначити, що в динаміці 2005–2008 рр. питома вага не працевлаштованої молоді після закінчення загальноосвітніх та вищих навчальних закладів I–IV рівнів акредитації збільшилась з 16,3 % до 18,3 % відповідно. В 2009 році цей показник зменшився і склав 14,1 %, але в загальній кількості він досі залишається доволі великим (понад 276 тис. осіб). Найбільшу частину безробітної молоді становлять бухгалтери, економісти, фінансисти (29,79 %), психологи, педагоги (15,21 %), юристи, правознавці

(11,46 %). Меншу частину – менеджери, адміністратори (7,29 %), інженери (5,42 %) та медичні працівники (5,21 %). Така картина є наслідком надлишкової підготовки спеціалістів за цими професіями, що спричиняє дисбаланс між попитом та пропозицією на ринку праці [5].

Розглянувши ситуацію, що склалась на ринку праці, стосовно безробіття молоді, слід зазначити, що її вирішення неможливе без проведення ефективної професійної орієнтації в цьому напрямку.

Щоб зрозуміти, що ж собою являє ефективна професійна орієнтація, слід розглянути завдання професійної орієнтації, які в узагальненому вигляді полягають в досягненні двох цілей, що взаємодоповнюють одна одну.

По-перше, професійна орієнтація має сприяти всебічному та глибокому професійному розвитку людського потенціалу, тобто вибору кожною особою такої зайнятості, яка б відповідала її індивідуально-психологічним особливостям, інтересам, здібностям, нахилам і можливостям.

По-друге, професійна орієнтація має сприяти підвищенню конкурентоспроможності безробітних і молоді на ринку праці, активізації їхнього потенціалу, орієнтації на професію, що потрібні економіці та соціально-гуманітарній сфері, досягненню збалансованості між попитом і пропозицією на ринку праці. Таким чином, систему професійної орієнтації можна визначити ефективною тільки в тому разі, якщо вона, будучи засобом збільшення економічного потенціалу країни, одночасно сприяє збереженню здоров'я людей, задоволеності фізичних і духовних потреб кожної людини, виявленню й розвитку її здібностей, потенційних можливостей. Отже, для розв'язання завдань гармонізації зайнятості, подальшого людського розвитку необхідно, щоб наймані працівники мали професію (спеціальність), які не тільки відповідають бажанням, здібностям, нахилам, іншим якостям людини, а й перш за все є потрібними на ринку праці [4].

Слід також зазначити, що ефективність професійної орієнтації серед молоді можлива лише за умов координації дій усіх учасників професійної орієнтації: навчальних закладів, роботодавців, держави. Розглянемо це питання більш детально.

Як свідчить світовий досвід, найважливішим плацдармом професійної роботи є школа, бо саме в ній здійснюється професійне самовизначення, реалізується виховний аспект професійної орієнтації. Психолого-педагогічна функція професійної орієнтації – це перш за все виявлення і формування інтересів, нахилів, здібностей школярів, визначення шляхів і умов ефективного управління їх професійним самовизначенням [2]. З огляду на важливу роль у професійному самовизначенні учнів їхніх батьків особливе значення має співпраця в професійній роботі школи і сім'ї. Тому школа повинна направляти зусилля батьків на створення умов для розвитку інтересів, схильностей і здібностей їхніх дітей. Також слід зазначити, що робота з професійної орієнтації учнів у школі повинна стати частиною навчально-виховного процесу, та проводитися всім педагогічним колективом, а не лише психологом та вчителями трудового навчання.

Система сприяння закладів освіти продуктивній зайнятості випускників має передбачити одночасне формування їх професійних і кар'єрних компетенцій. Адже нова економіка потребує, щоб людина стала носієм цілого ряду нових якостей, що ще донедавна були другорядними: готовність до кооперації і підтримки, культура спілкування, готовність працювати у групі, команді, психофізіологічна готовність працювати в сучасному інформаційному середовищі, уміння навчитися вчитися, готовність до змін та нововведень тощо [3]. Таким чином, увага вищих навчальних закладів має приділятися власній відповідальності стосовно вибору професії, можливості неодноразово змінювати сфери застосування власного потенціалу, формуванню стійкості до стресу та емоційної стабільності молоді.

Спільно з навчальними закладами сприяти працевлаштуванню молодих випускників повинні і роботодавці. В теперішній час, підприємства та організації майже не проводять професійної роботи в загальноосвітніх школах. Винятковими стали організації екскурсій учнів шкіл для ознайомлення з виробництвом, надання шефської допомоги школам

в оснащенні шкільних майстерень і кабінетів трудового навчання. Напрями спеціалізації трудового навчання керівництво школи вибирає самостійно, виходячи зі своїх можливостей та побажань батьків, що призводить до поповнення ринку праці молодим людьми, які навчалися в школі азів «престижних», але надлишкових на ринку праці професій [1].

Активна політика держави щодо безробітної молоді повинна розглядатися як важлива форма соціального захисту цієї категорії громадян. Вдосконалення державної політики у сфері молодіжної зайнятості вимагає зміщення пріоритетів від гарантованого забезпечення першим робочим місцем до загального узгодження політики у галузі молодіжної зайнятості і державної політики на ринку праці. Потрібно запровадити спеціальні заходи, які будуть спрямовані на працю найбільш вразливих груп, а саме, молодіжних трудових ресурсів.

Важливу роль у вирішенні проблеми безробіття відіграє Державна служба зайнятості: як посередник під час професійного навчання безробітної молоді та її подальшого працевлаштування. Щоб правильно зорієнтувати молодь у потребах сучасного ринку праці, власних професійних здібностях та уподобаннях варто особливу увагу приділяти проведенню професіографічних зустрічей, днів відкритих дверей центру зайнятості, презентацій навчальних закладів, ярмарків кар'єри, ярмарків професій. Саме ці заходи допомагають оцінити правильність зробленого вибору, загалом дають змогу зорієнтувати у світі професій, навчальних закладах, перспективах працевлаштування.

ВИСНОВКИ

Ефективність процесу профорієнтації з молоддю визначається максимальним узгодженням її психофізичних можливостей, професіональних вимог та потреб ринку праці.

Вирішення проблеми безробіття за рахунок проведення профорієнтаційної роботи можливе, якщо ця робота буде: систематизованою та наступною (з 1 по 12 класи): цикли професійної орієнтації побудовані відповідно до психологічного і фізичного розвитку дитини в окремі вікові періоди; невідривною від профільного навчання школярів, бо саме воно дозволяє за рахунок змін у структурі змісту та організації навчального процесу більш повно враховувати інтереси, нахили та здібності учнів, створювати умови для навчання старшокласників у відповідності з їх професіональними інтересами та намірами; впроваджена в шкільні програми як обов'язковий предмет і реалізована за допомогою скоординованих дій усіх учасників профорієнтації: навчальних закладів, роботодавців, держави.

Отже, розглянувши проблему молодіжного безробіття в Україні, слід зазначити, що професійна орієнтація відіграє провідну роль у її вирішенні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гнибіденко І. Ф. Ринок освітніх послуг і ринок праці: взаємодія і вплив на професійне навчання та профорієнтацію населення України / І. Ф. Гнибіденко // *Ринок праці та зайнятість населення*. – 2008. – № 3. – С. 15–25.
2. Закатнов Д. А. Психолого-педагогические основы профессионального самоопределения школьников / Д. А. Закатнов // *Наукові записки Ніженського державного педагогічного університету ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. – 2001. – № 2. – С. 26–31.
3. Колот А. М. Інноваційно-інтелектуальні чинники розвитку вищої освіти як провідного інституту економіки знань / А. М. Колот // *Стратегія розвитку України: економіка, соціологія, право. Наук. Журнал*. – К.: НАУ. – Вип. 1–2. – С. 502–507.
4. Маршавін Ю. М. Критерії оцінювання ефективності профорієнтаційної роботи державної служби зайнятості / Ю. М. Маршавін // *Ринок праці та зайнятість населення*. – К.: ІПК ДСЗУ, 2008. – № 3. – С. 1–12.
5. Ортікова Н. В. Мотиваційна готовність випускників ВНЗ до праці / Н. В. Ортікова // *Ринок праці та зайнятість населення*. – К.: ІПК ДСЗУ, 2009. – № 3. – С. 14–17.
6. *Европейская статистика. Официальный сайт [Электронный ресурс]*. – Режим доступа: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home>.
7. *Державна служба зайнятості [Електронний ресурс]*. – Режим доступу: <http://www.dcz.gov.ua>.
8. *Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]*. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.